

مرور اخبار

جامعه ارمنی ایران

مراسم مربوط به یادبود دلآوری های وارثان مامیکینیان در کلیسای وارثان مقدس واقع در ده متری آرامنه، کلیسای سرکیس و انجمنهای فرهنگی ارمنی تهران و دیگر شهرها برگزار شد.

ایران

بنیاد امور مجموعه هخامنشی تشکیل می شود

۴۵ میلیارد ریال صرف عملیات ساماندهی، مرمت و احیاء تخت جمشید خواهد شد. جلیل سازگارنژاد، عضو کمیسیون فرهنگی مجلس گفت: به دستور رئیس جمهوری، بنیاد امور مجموعه هخامنشی با هدف حفظ و احیای آثار دوران هخامنشی، تاسیس می شود. وی افزود: این مجموعه فرهنگی، در پی درخواست مشترک وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان میراث فرهنگی کشور، استانداری فارس و نمایندگان استان فارس در مجلس مبنی بر تشکیل موسسه ای برای اداره امور مجموعه هخامنشی، تشکیل می شود. نماینده شیراز در مجلس گفت: هم اکنون کارهای مقدماتی تاسیس این بنیاد در حال انجام است و با تاکید رئیس جمهوری، منابع اعتباری لازم برای آن، در بودجه های سالانه پیش بینوسی می شود.

به گزارش انجمن روزنامه نگاران حامی میراث فرهنگی، سازگارنژاد، اختصاص ۴۵ میلیارد ریال اعتبار در لایحه بودجه سال ۸۲ برای اجرای طرحهای آماده سازی تخت جمشید را در همین جهت اعلام کرد و گفت: این مبلغ، صرف عملیات ساماندهی، تقویت، حفاظت، مرمت، احیاء و معرفی مجموعه هخامنشی و تخت جمشید را وظیفه ای مهم برشمرد و افزود: این مجموعه به عنوان گنجینه بزرگ بشری به تمام جامعه جهانی تعلق دارد، از این رو در دو سال گذشته طرحهای مطالعات ساماندهی مجموعه هخامنشی با همکاری سازمانهای ملی و بین المللی آغاز شده است.

زبان انگلیسی به کتابهای ابتدایی اضافه می شود

مدیرکل دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی وزارت آموزش و پرورش، از تدوین کتاب زبان انگلیسی برای دانش آموزان سالهای اول تا پنجم ابتدایی خبر داد. علی زرافشان روز دوشنبه در حاشیه برگزاری نخستین جشنواره تولیدات دوره پیش از دبستان به ایرنا گرفت: تدریس درس زبان انگلیسی به صورت آزمایشی در برخی از مدارس استانها آغاز شده است. وی افزود: برای تدریس کتاب زبان انگلیسی مقطع ابتدایی، از تجربه استانهای یادشده، استفاده خواهد شد.

مدیرکل دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی گرفت: اغلب منابع خارجی به زبان انگلیسی نگاشته شده و براساس آمار یونسکو حدود ۷۵ درصد مطالب شبکه اینترنت با این زبان به مشترکان ارائه می شود. وی افزود: فراگیری زبان انگلیسی یک نیاز و ضرورت جهانی است، ضمن اینکه آموزش و پرورش از تدریس زبانهای دیگرسر غافل نیست. زرافشان، زمان دقیقی را برای گنجاندن این کتاب در دروس مقطع ابتدایی اعلام نکرد.

بزرگداشت صدمین سال تولد صادق هدایت

مراسم صدمین سال تولد صادق هدایت نویسنده معاصر در سالن اجتماعات خانه هنرمندان ایران برگزار شد. به گزارش خانه هنرمندان ایران، در این مراسم که به کوشش جهانگیر هدایت برگزار شد، چند تن از شخصیتهای فرهنگی و ادبی کشور حضور داشتند. در این برنامه بزرگداشت، محمود دولت آبادی و امیرحسن چهلتن از نویسندگان ادبیات داستانی درباره شخصیت ادبی صادق هدایت و نقش وی در عرصه ادبیات معاصر ایران، سخنرانی کردند. س. بنابر این گزارش، به مناسبت صدمین سال تولد صادق هدایت، برنامه های یادبود از جمله در دانشگاه آکسفورد انگلستان و دانشگاه پورتلند آمریکا برگزار شده است. صادق هدایت در فروردین ۱۳۳۰ در پاریس درگذشت. از این نویسنده، آثار متعددی در زمینه ادبیات داستانی برجای مانده که برخی از آنها به چند زبان خارجی ترجمه شده است.

ارمنستان

پیروزی تردید برانگیز کوچاریان در انتخابات

ارمنستان

مخالفان می گویند در هر دو دور انتخابات ریاست جمهوری تقلب شده است. مقامات ارمنستان می گویند روبرت کوچاریان رئیس جمهوری کنونی این کشور بار دیگر در انتخابات ریاست جمهوری برنده شده است. آقای کوچاریان موفق به کسب شصت و هفت درصد از آرای دور دوم انتخابات ریاست جمهوری ارمنستان شده است. دور اول این انتخابات دو هفته قبل برگزار شده بود. میزان آرای که روبرت کوچاریان کسب کرده دو برابر آرای است که رقیب او، استپان دمیرچیان به دست آورده است.

آقای دمیرچیان به نحوه برگزاری انتخابات اعتراض کرده و گفته است در شمارش آرا به طور گسترده ای تقلب شده است.

پتر آیشر که در رأس هیأتی از سوی سازمان امنیت و همکاری اروپا، نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری ارمنستان را برعهده داشته می گوید که بی نظمی و بی قاعدگی جدی در روند انتخابات وجود داشته و به میزان گسترده ای در انتخابات تقلب شده است. وی می گوید انتخابات خارج از معیارهای بین المللی انجام شده است. مخالفان دولت ارمنستان نیز از کشف برگه های رأی پیش از برگزاری انتخابات خبر می دهند که روی آنها نام آقای کوچاریان نوشته شده بوده است و خواستار برگزاری تظاهرات در اعتراض به نتیجه انتخابات شده اند. روبرت کوچاریان در دور اول انتخابات با اختلاف ناچیزی از دست یافتن به پیروزی بازماند و تنها پنج درصد کمتر از حد نصاب، یعنی پنجاه درصد آرا را کسب کرد. این درحالی است که فعالان حقوق بشر از بازداشت بیش از یکصد تن از مخالفان دولت در آستانه انتخابات ابراز نگرانی می کنند و بیم آن دارند که اختلاف بر سر نتیجه انتخابات به تنشهای بیشتر میان مردم ارمنستان بینجامد. استپان دمیرچیان، رقیب انتخاباتی روبرت کوچاریان به طرفداران خود گفته است: دور دوم انتخابات در جوی از ارباب و خشونت و با سناریویی برگزار شد که مقامات آماده کرده بودند و در آن، قانون به شکل گسترده ای زیر پا گذاشته شد. وی نتیجه انتخابات را بیانگر انتخاب مردم نمی داند.

واگذاری شرکتهای دولتی ارمنستان به روسیه

در مورد طرح دولت ارمنستان برای نوعی بازپرداخت بدهی های آن کشور به روسیه باعث بروز نگرانی در آن کشور شده است. ارمنستان با فروش شرکت های دولتی به روسیه در صدد بوده است میلیون ها دلار بدهی خود به دولت روسیه را بازپرداخت کند. تاکنون ارمنستان پنج شرکت دولتی بزرگ را در برابر حذف حدود یکصد میلیون دلار از بدهی های خود به روسیه واگذار کرده است. قرار است مالکیت دو واحد بزرگ دیگر، از جمله یک نیروگاه هسته ای ارمنستان نیز به روسیه منتقل شود. بسیاری از کارشناسان در داخل و خارج ارمنستان گفته اند که مالکیت این تعداد واحدهای دولتی توسط روسیه می تواند حاکمیت و استقلال ارمنستان را به مخاطره اندازد. در مقابل، مقامات دولتی ترتیبات کنونی برای واگذاری شرکت های دولتی به روسیه را اقدامی مطلوب دانسته و گفته اند این تنها راه برای نجات اقتصاد بحران زده ارمنستان است. در دوره شوروی، ارمنستان یکی از جمهوری های صنعتی موفق اتحاد شوروی تلقی می شد و سازنده کالاهای با فناوری پیشرفته به کشورهای بلوک کومینست بود. از زمان کسب استقلال، اقتصاد ارمنستان با مشکلات بزرگی مواجه بوده است. یکی از علل بروز این مشکلات، اختلاف ارضی با آذربایجان بوده که باعث شده است ارمنستان تا حدود زیادی از دسترسی به بازارهای خارجی محروم بماند.

سالروز کشتار ارمنیان در سومگائیت

۱۵ سال قبل در شهر سومگائیت آذربایجان آخرین قتل عام قرن بیستم در قبال مردم ارمنی انجام گرفت. ۱۵ سال قبل در تاریخ ما یک صفحه سیاه دیگر نیز اضافه شد. در نتیجه قتل عام سومگائیت صدها ارمنی قربانی و حدود ۱۸ هزار ارمنی آواره شدند. ارمنیان از ۲۸ فوریه بعنوان روز یادبود قتل عام ارمنیان سومگائیت یاد می کنند.

روبرت کوچاریان رئیس جمهور ارمنستان برای ادای احترام به یاد قربانیان سومگائیت به زیرناکابر رفته و تاج گل بر روی بنای یادبود قربانیان نثار نمود. لائورنتی بارسیقیان مدیر موزه قتل عام: وقتی ما در مقابل جوامع بین الملل برای حل مسأله قره باغ ظاهر می شویم همیشه اشاره می کنیم قتل عام ارمنیان ادامه دارد. بسیاری از افرادی تصور می کنند که قتل عام ارمنیان وقایع سال ۱۹۴۵ - ۱۹۲۲ بوده است، ولی مردم ترک زبان به توسعه ایدئولوژی پان ترکسیم ادامه می دهند و تصادفی نیست که در خانواده اینترناسیونال اتحاد شوروی سال ۱۹۸۸ کشتار سومگائیت به وقوع پیوست که البته هیچیک از ما انتظار آن را نداشتیم. و بالاخره قتل عام با ارقام محاسبه نمی شود: ۶ میلیون یهودی، ۱،۵ میلیون ارمنی، ۳۰ نفر در سومگائیت. ما باید علیه این ظواهر مبارزه کنیم ما باید به نتیجه ای برسیم که جوامع بین الملل بدانند که چرا قره باغ کوهستانی گرایش به استقلال داشته اند.

شبکه تلویزیونی آرمنیا ۰۹/۱۲/۸۱

کمک های ژاپن در محدوده کشاورزی

ظرف شش سال اخیر دولت ژاپن بیش از ۲ میلیارد ین وام بلاعوض به محدوده کشاورزی ارمنستان اختصاص داده است. در محل وزارت کشاورزی ژاپنی ها به بررسی و تصحیح این امر مشغول بودند که کمک های آنها تا چه میزان بصورت ثمربخشی اداره شده است.

مینی تراکتور، تجهیزات و کود اقلیمی هستند که دولت ژاپن از سال ۱۹۹۷ تا به امروز در راستای مساعدت به توسعه محدوده کشاورزی ارمنستان اختصاص داده است. دولت ژاپن در چارچوب برنامه "رشد تولیدات غذایی" کمک های مشابه در اختیار نزدیک به ۷۰ کشور در حال توسعه قرار می دهد. در جریان سفر نمایندگان دولت ژاپن پیش بینی شده است تا حجم کمک های سال جاری نیز بررسی و تصحیح شوند. دولت ژاپن شش سال متوالی و سالانه بصورت متوسط ۳۰۰ میلیون ین و یا معادل سه میلیون دلار تجهیزات کشاورزی و کود در اختیار ارمنستان قرار داده است. بحساب این وامها و از طریق مناقصات صورت

پزشکان خاطرنشان می کنند که مردم اطلاعات کمی درباره بیماری آرتروز دارند. بسیاری از آنان آرتروز را با روند پیری مرتبط می سازند و فرض می کنند که درد و ناراحتی جزء اجتناب ناپذیر مرحله پیاپی به سن گذاشتن است. این تحقیق نتایج مطالعات پیشین را مبنی بر اینکه بیماری آرتروز با افزایش سن شدت می یابد و این بیماری در زنان بسیار شایعتر است، تأیید می کند. علاوه بر این بیماری آرتروز در افراد چاق یا افرادی که تحرک فیزیکی ندارند، بسیار شایع است. به گفته محققان با انجام تمرینات ورزشی، کنترل وزن بدن و داشتن یک رژیم غذایی سالم می توان خطر ابتلا به آرتروز را کاهش داد.

راز ناآرامی و بی قراری نوجوانان

پژوهشگران دریافته اند که یکی از علل رفتارهای ضداجتماعی نوجوانان گستردگی و پر حجم بودن فعالیت اعصاب مغز در این سنین است که به آنان امکان نمی دهد به درستی این فعالیت ها را سامان دهند و اطلاعات موجود در آنها را به نحو مناسب پردازش کنند. همین امر موجب می شود که نوجوانان از نظر عاطفی دچار ناپایداری روحی شوند و نتوانند به خوبی خود را با هنجارهای اجتماعی هماهنگ سازند. براساس این گزارش یک گروه از محققان دانشگاه ایالتی سان دیه گو با مطالعه بر روی نوجوانانی که با به سن بلوغ می گذارند دریافته اند که این نوجوانان به سرعت توانایی تشخیص احساسات و عواطف دیگران را از دست می دهند و تنها از سن ۱۸ سالگی به بعد است که اندک اندک این توانایی در فرد به حالت عادی باز می گردد. به اعتقاد پژوهشگران، به علت همین محدودیت ادراکی است که نوجوانان دائماً می پندارند که محیط اجتماع و نهادهای آن نسبت به آنان منصفانه رفتار نمی کند. محققان در این بررسی هادریافتند که از ۱۱ سالگی به بعد توانایی نوجوانان برای تشخیص عواطف دیگران به میزان ۲۰ درصد کاهش می یابد اما در سال های بعد رفته رفته این نقیصه رفع می شود.

بیماریهای قلبی به سادگی قابل پیشگیری است

سازمان جهانی بهداشت اعلام کرد با انجام یک سری اقدامات ساده و کم هزینه می توان از وقوع سالیانه ۶ میلیون مورد مرگ و میر ناشی از سکنه و بیماریهای قلبی در جهان پیشگیری کرد. در یک بررسی که توسط این سازمان انجام گرفته، نشان داده شده است که فشار خون به تنهایی عامل نیمی از بیماریهای قلبی و عروقی در جهان است و کلسترول یک سوم از علل بروز این بیماریها را تشکیل می دهد. بی تحرکی و عدم فعالیت در زندگی، مصرف دخانیات، رژیم غذایی فاقد میوه و سبزی دیگر عوامل مهم خطر در بروز بیماریهای قلبی و عروقی است. بررسی این سازمان نشان می دهد که مشکلات ناشی از کلسترول و فشار خون بالا در کشورهای در حال توسعه بسیار بیشتر از حد انتظار است. ترکیبی از داروها شامل استاتین ها برای پائین آوردن کلسترول، دوز پائین داروهای معمولی ضد فشار خون و آسپیرین، بیشترین تأثیر را در سبب سلامت قلب و عروق خواهد داشت. این سازمان از کشورهای جهان خواسته است سیاستها و برنامه ریزیهای را برای ارتقای سطح بهداشت مانند کاهش مصرف نمک در غذاهای فرآوری شده، کاهش چربی غذایی و تشویق بویق به ورزش اتخاذ کنند. مقدار نمک مصرفی در بسیاری از غذاهای فرآوری شده مانند نان و غلات، نزدیک یا بیشتر از نمک موجود در آب دریا است.

خواندنی ها

پزشک از همه چیز بیشتر است

روزی ناصرالدین شاه از اعتمادالسلطنه وزیر انطباعات پرسید: در مملکت چه چیز از همه چیز بیشتر است. اعتمادالسلطنه بی درنگ گرفت: قربان، پزشک! ناصرالدین شاه تعجب کرد و گرفت: دلیل این سخن چیست؟ اعتمادالسلطنه گرفت: جواش را بعداً به عرض می رسانم. یک هفته بعد دستمالی زیر چانه اش بست و دو سر آن را روی سرش گره زد و چنان نمود که دندانش درد می کند. با همان حالت پیش شاه آمد. شاه پرسید: چه شده است؟ گرفت: دندانم پيله کرده است. فوراً یکی از درباریان گفت: شلغم جوشیده روی جایگاه پيله کرده بگذارید! دیگری گفت: هلیله بادام علاج این درد است! حاصل آن که هرکس فراخور دانش خود چیزی تجویز می کرد. اعتمادالسلطنه به آرامی گره دستمال را باز کرد و خطاب به شاه گفت: قربان! دندان من درد نمی کند. تنها خواستم عرضی که یک هفته پیش کردم تأیید شود که در مملکت پزشک از همه چیز بیشتر است!

مخبرات در ایران

مخبرات در ایران با نصب اولین خط تلگراف در سال ۱۲۳۶ هجری خورشیدی یعنی چهارده سال پس از اختراع آن توسط مورس، بین تهران و چمن سلطانیه در نزدیکی زنجان (ارودگاه تاستانی ناصرالدین شاه) آغاز شد. دو سال بعد، خط تلگراف سلطانیه به سمت زنجان، تبریز و جلفا امتداد یافت و به شبکه تلگراف روسیه پیوست. توسعه تلگراف به سایر شهرها همچنان ادامه یافت و ایران در سال ۱۲۴۸ به عضویت

گرفته حدود ۷۰ هزار تن کود ۵۳ دستگاه کمباین و ۲۲۶ دستگاه تراکتور همراه با لوازم یدکی مربوطه تهیه شده است. کمیته ارمنستان-زاین در طول سفر همچنین میزان ثمربخشی و عملکرد ناشی از فروش کالاها، بحساب وامهای اعطائی دریافت شده در بنیاد های مشارکتی را نیز تحت بررسی قرار خواهد داد که دولت زاین با جدیت کامل پیگیر آنها می باشد. دورنمای برنامه های اجرا شونده در سال ۲۰۰۳ نیز از سوی کمیته ترسیم خواهد شد.

شبکه سراسری تلویزیون ۸۱/۱۲/۰۷

کنفرانس بین المللی بی سابقه در ایران برگزار خواهد شد

به ابتکار وزارت امور خارجه جمهوری ارمنستان و حمایت شورای اروپا، بریتانیای کبیر، جمهوری اسلامی ایران و روسیه در سپتامبر سال ۲۰۰۳ در ایران کنفرانس بزرگی تحت عنوان "مقابله تمدنها یا گفتگو" ترتیب خواهد یافت. به گفته روبن شوگاریان معاون وزیر امور خارجه ارمنستان در کنفرانس کارشناسیهای برجسته از سازمان ملل، OSCE، لیگ کشورهای عربی، روسیه، ایران، بریتانیای کبیر، آمریکا و محافل سیاسی و مذهبی در سطح آکادمی کشورهای منطقه شرکت خواهند کرد.

به گفته روبن شوگاریان در وزارت امور خارجه ارمنستان گروه ویژه ای تشکیل شده است که در راستای تکمیل محتوای طرح و به توافق رساندن قالب کنفرانس با طرفین ذیعلاقه فعالیت می کند. احتمال دارد که دو جلسه کل و بررسی هایی در گروههای کاری انجام گیرند. به گفته معاون وزیر امور خارجه در دستور کار مسائل معاصر و جدی در برگرفته خواهند شد که در بستر گسترده ای مورد بررسی قرار خواهند گرفت. به گفته وی "یکی از مهمترین مسائل به تروسیسم، ویژگی ها، دلایل بروز آن و مبارزه علیه این پدیده ارتباط خواهد داشت".

روبن شوگاریان اشاره نمود که مسأله برگزاری کنفرانس در جریان سفر به کشورهای خلیج فارس، کویت، عمان و امارات متحد عربی مطرح شده است. طرح مورد علاقه محافل سیاسی و آکادمیک کشورهای عربی مزبور واقع شده است و آنها توافق مقدماتی خود را برای شرکت در این کنفرانس اعلام کرده اند. ضمناً کشورهای حوزه خلیج فارس دارای نیروی بالقوه قوی هستند در امارات متحد عربی مرکز مطالعات استراتژیک "زایت" فعال می باشد که با دعوت از متخصصین علوم سیاسی کشورهای مختلف دنیا بطور مستمر مراسمی را برگزار می نماید.

معاون وزیر یقین دارد کنفرانسی که در ایران برگزار خواهد شد یک اقدام ادواری نخواهد بود و رسانه های خبری به آن اشاره خواهند کرد و بدین صورت به اتمام خواهد رسید.

روبن شوگاریان: "فکر می کنم باید یک قالب مستمر را طراحی کرد تا در چارچوب آن بتوان زمینه های همکاری و تماس را شناسایی نمود، زمینه هایی که قادر خواهند بود فرهنگ های مختلف را به یکدیگر ارتباط دهند".

آرمن پرس، هایاستانی هانراپوتیون ۸۱/۱۲/۰۷

بین المللی

ترکیه با نمایش فیلم "آارات" مخالف است

شورای امنیت ترکیه با نمایش فیلم "آارات" در آن کشور مخالفت کرده است. فیلم "آارات" ساخت آتوم اگویان کارگردان ارمنی کانادایی در مورد تاریخ ارمنیان و قتل عام ارمنیان بدست حکومت ترکیه عثمانی می باشد. این فیلم در اکثر کشورهای جهان به نمایش درآمده و اکنون امتیاز آن را یک شرکت ترکی خریداری کرده است.

بخش فارسی رادیوی سراسری ارمنستان ۸۱/۱۲/۰۵

گوناگون

شیوع زیاد بیماری آرتروز

محققان در اولین بررسی جامع از بیماری آرتروز دریافتند که در آمریکا از هر سه بزرگسال یک تن یا به عبارتی ۹/۶۹ میلیون تن به این بیماری و سایر مشکلات مزمن مفصلی مبتلا هستند. مستولان بهداشت آمریکا اعلام کردند این ارقام و هزینه های درمانی مرتبط با آن با افزایش سن جمعیت همچنان سیر صعودی دارد. این ارقام حتی گروههای حامی مبتلایان به آرتروز را شگفت زده کرد. ارقام ارائه شده ۶۳ درصد بیشتر از تخمین های سال ۱۹۹۷ است که براساس آن از هر پنج تن یکی یا تقریباً ۴۳ میلیون تن به بیماری آرتروز و سایر مشکلات مزمن مفصلی مبتلا بودند. در این تحقیق که توسط مرکز کنترل و پیشگیری از بیماری ها صورت گرفت از ۲۱۲ هزار تن در ۵۰ ایالت آمریکا نظرخواهی شد و از آنان پرسیده شد که آیا در سال گذشته دچار درد، سفتی و التهاب اطراف مفصل برای مدت حداقل یک ماه شده اند یا خیر؟ در حدود یک سوم افرادی که علائمی شبیه به آرتروز داشتند اعلام کردند که در مورد علائیم خود به پزشک صحبت نکرده اند.

بعداظهر سه شنبه (یعنی شب چهارشنبه) به احوال پرسی بیمار نمی روند، و پنجشنبه را عامه "شب جمعه" می گویند. در صورتی که آیین های کهن مثل نوروز، مهرگان، سده و ... که بر اساس گاهشماری خورشیدی است، آغاز بیست و چهار ساعت روز، از سپیده دم و یا از نیمه شب است. آن چه که چهارشنبه سوری را به جشن ها و آیین های کهن ایران پیوند می زند، می تواند برگزاری رسم و جشنی به نام "سور"، در روز پنجه (خمسه مسترقه) باشد که از آن تا سده چهارم، دوره سامانیان، آگاهی در دست است: صاحب تاریخ بخارا از برگزاری رسمی که "عادت قدیم" و با فروختن آتش در "شب سوری" (پیش از نوروز) همراه بوده خبر می دهد: ... آنگاه امیر سدید (منصور بن نوح) به سرای نشست، هنوز سال تمام نشده بود که چون شب سوری، چنان که عادت قدیم است، آتشی عظیم فروختند و پاره ای آتش بجست و سقف سرای در گرفت و دیگر باره جمله سرای بسوخت و ...

امروز، با رسمیت یافتن تقویم مصوب ۱۳۰۴، دیگر از جشن های پنجه (که در خوارزم، آغاز سال، و در پارس پایان سال بود) کمتر نشانی میتوان یافت. چهارشنبه سوری پایان ماه صفر نیز - تا آن جا که آگاهی در دست است - فراموش شده، و تنها با برگزاری مراسم چهارشنبه آخر سال یا چهارشنبه سوری، که در بر دارنده رسم هایی از فرهنگ عامه است، مردم به پیشواز نوروز می روند. این یادآوری لازم است که با وجود تکنولوژی های جدید خانه سازی، ایجاد مجموعه های مسکونی، آپارتمان نشینی، در دسترس نبودن "بوته و هیمه" (به علت استفاده از گاز و برق به عنوان وسیله حرارتی)، در اختیار نداشتن "وزه و پشت بام و فضای مناسب جلوی در خانه، و دگرگونی های دیگر فرهنگی، مراسم چهارشنبه سوری هنوز چهره نمادین خود را - با دشواری، به ویژه در شهرها و محله های سنتی - نگه داشته است.

اتحادیه بین المللی تلگراف درآمد. اداره تلگراف نیز در سال ۱۲۵۵ به وزارت تلگراف ارتقاء یافت. در سال ۱۲۶۹ بین دو ایستگاه ماشین دودی و شهری ارتباط تلفنی برقرار شد. بعد از آن بین کامرانیه (شمیران) و عمارت سلطنتی وزارت جنگ (تهران) و سپس مقر بیلاقی ناصرالدین شاه (احتمالاً سلطنت آباد) و عمارت سلطنتی تهران ارتباط تلفنی دایر شد. از آن تاریخ به مدت ۲۵ سال به دلیل کشمکش های داخلی و سوءاستفاده از امتیازات توسط دربارتحول چشمگیری در مخابرات ایران دیده نمی شود؛ تا اینکه در اول آبان ماه ۱۳۰۵ تلفن جدید بر روی ۲۳۰۰ رشته کابل آماده بهره برداری شد. به دنبال تعدد شرکتهای تلفنی برای ایجاد تشکیلاتی واحد در امر تلفن در سال ۱۳۰۸ هجری شمسی امور تلفنی به شکل اداره ای زیر نظر وزارت پست و تلگراف قرار گرفت و از آن پس این وزارتخانه به پست و تلگراف و تلفن تغییر نام یافت.

از: روزنامه همشهری - یکم بهمن ۱۳۸۱

چهارشنبه آخر سال (چهارشنبه سوری)

یکی از آیینهای نوروزی امروز - که بایستی آمیزه ای از چند رسم متفاوت باشد - مراسم چهارشنبه سوری است که در برخی از شهرها آن را چهارشنبه آخر سال گویند. درباره چهارشنبه سوری، کتاب ها و سندهای تاریخی، مطلبی یا اشاره ای نمی یابیم و تنها در این قرن اخیر، یا دقیق تر، در این نیم قرن اخیر است که مقاله ها و پژوهشهای متعددی در این باره منتشر شده و یا در نوشته های مربوط به نوروز به چهارشنبه سوری نیز پرداخته اند.

برگزاری چهارشنبه سوری، که در همه شهرها و روستاهای ایران سراغ داریم، بدین صورت است که شب آخرین چهارشنبه سال (یعنی نزدیک غروب آفتاب روز سه شنبه)، بیرون از خانه، جلو در، در فضایی مناسب، آتشی می افروزند، و اهل خانه، زن و مرد و کودک از روی آتش می پرند و با گفتن: "زردی من از تو، سرخی تو از من"، بیماری ها و ناراحتی ها و نگرانی های سال کهنه را به آتش می سپارند، تا سال نو را با آسودگی و شادی آغاز کنند. تا زمانی که از طرف های سفالین چون، کاسه و بشقاب و کوزه، در خانه استفاده می شد، پس از خانه تکانی، کوزه کهنه ای از پشت بام خانه به کوچه می انداختند؛ کوزه ای که در آن آب و چند سکه ریخته بودند. اسفند دود کردن و آجیل خوردن، فال گرفتن، "فال گوش" (در کوی و گذر به حرف عابران گوش دادن و از مضمون آن ها برای نیت خود تقاول زدن.) و "قاشق زنی" (معمولاً زنان روی خود را می پوشانند و با قاشق، یا کلید به خانه ها در می زنند، صاحب خانه شیرینی، میوه و یا پول در طرف آنها می گذارد.) نیز از باورها و رسم هایی است که به ویژه در بین نوجوانان، هنوز به کلی فراموش نشده است؛ و این رسم ها و باورها در شهرهای مختلف با یکدیگر متفاوت اند.

بی گمان چهارشنبه سوری از رسم های کهن پیش از اسلام نیست. در آن زمان هر یک از روزهای ماه را نامی بود، نه روزهای هفته را. استاد پورداود در این باره می نویسد: آتش افروزی ایرانیان در پیشانی نوروز از آیین های دیرین است (...). شک نیست که افتادن این آتش افروزی به شب آخرین چهارشنبه سال، پس از اسلام رسم شده است. چه ایرانیان شبیه و آدینه نداشتند (...). روز چهارشنبه یا یوم الاربعاء نزد عرب ها روز شوم و نحسی است. جاحظ در المحاسن و الاضداد آورده: والاربعاء یوم ضنک و نحس. این است که ایرانیان آیین آتش افروزی پایان سال خود را به شب آخرین چهارشنبه انداختند تا پیش آمدهای سال نو از آسیب روز پلیدی چون چهارشنبه بر کنار ماند.

در باورهای عامیانه، چهارشنبه روزی نامبارک است. سفر نایبستی کردن شب چهارشنبه، به احوال پرسی مریض نایبستی رفت، و منوچهری گوید: چهارشنبه که روز بلاست باده بخور به ساتکین می خور تا به عاقبت گذرد

آتش افروختن شب چهارشنبه آخر سال، یا چهارشنبه آخر صفر را، برخی به قیام مختار نسبت می دهند: مختار سردار معروف عرب وقتی از زندان خلاصی یافت و به خونخواهی شهیدان کربلا قیام کرد، برای این که موافق و مخالف را از هم تمیز دهد و بر کفار بتنازد، دستور داد شیعیان بر بام خانه خود آتش روشن کنند و این شب مصادف با شب چهارشنبه آخر سال بود، و از آن به بعد مرسوم شد.

در برخی از شهرهای آذربایجان چون ارومیه، اردبیل و زنجان، همه چهارشنبه های ماه اسفند هر یک نقش و نام معینی دارند، که از جمله در منطقه زنجان بدین شرح است: نخستین چهارشنبه را موله گویند، و به شستن و تمیز کردن فرش های خانه اختصاص دارد. دومین چهارشنبه را سوله گویند، در این روز به خرید وسیله ها و نیازمندیهای عید می روند. سومین چهارشنبه را گوله گویند و به خیس کردن و کاشتن گندم و عدس و غیره برای سبزه های نوروزی اختصاص دارد. چهارمین و آخرین چهارشنبه سال (چهارشنبه سوری) را کوله گویند؛ (کوله در ترکی به معنی کهنه و فرسوده است). در برخی از شهرهای ایران، از جمله ایلام (نوروز آباد)، تویسرکان، کاشان، زاهدان (قصیه مود) و ... مراسم چهارشنبه سوری را آخرین چهارشنبه ماه صفر برگزار می کنند. و آخرین آتش نیز از رسم ها است. بنابراین نوشته تذکره صفویه کرمان نیز، چهارشنبه سوری در ماه صفر بوده است.

در اصفهان چهارشنبه سوری را "چهارشنبه سرخی" نیز می گویند. یکی از دلیل ها و سندهای دیگری که نشان می دهد چهارشنبه سوری از آیین های پیش از اسلام نیست، می تواند این باشد که مراسم آن در غروب آفتاب روز سه شنبه برگزار می شود. در گاهشماری قمری آغاز بیست و چهار ساعت یک شبانه روز از غروب آفتاب روز پیش است؛ و چهارشنبه سوری، مانند بسیاری از آیین ها، جشن ها و سوگواری های مذهبی همچون عید غدیر، نیمه شعبان، رحلت حضرت پیامبر (ص) که بر اساس گاهشماری قمری است، در غروب روز پیش برگزار می شود. نحس بودن چهارشنبه در باورهای عامیانه باعث شده، که هنوز

نگاهی به جغرافیای تاریخی و تاریخ

آرتساخ

(بخش ۵)

ا. گرامنیک

رویدادهای آرتساخ (قرباغ) در سالهای ۱۹۲۳-۱۹۱۷

آرتم لالایان فرمانده مبارزان دیزاک، به گواهی یکی از معاصران تصمیم می گیرد این سپاه ترکها را پیش از رسیدن به **کاریاگینو** در **واراندا** نابود سازد^۱. او به **اسلانیک** یکی از همزمانش که اهل روستای **کمراکوچ** دیزاک و جوانی کارآموده و دلاور بود ماموریت می دهد تا نیروهای مسلح دیزاک و واراندا سپاه ترکها را از میان بردارد^۲.

اسلانیک یا **اسلان سارکسیس مورادخانیان** در سال ۱۸۸۸ در یک خانواده فقیر روستایی به دنیا آمد و در سنین نوجوانی همراه پدرش راهی باکو شده نخست به کارهای ساختمانی و سپس به کار حمل و نقل پرداخت. در آنجا با کارگران معاشرت می کند و با مشاهده وضعیت سخت و استثمارگری آنها از استثمارگران متفر شده به روستای زادگاه خود باز می گردد و تصمیم می گیرد به فقرا و ستمدیدگان کمک کند. جوان سرکش، اخبار مربوط به کشتار ارمنیان ارمنستان غربی توسط حکومت ترکیه را به سختی تحمل می کند و به هر نحو از پناهندگان ارمنی که به قریباغ رسیده بودند حمایت می نماید و جوخه ای از جوانان تشکیل میدهد و تصمیم به انجام فعالیت های پارتیزانی می گیرد. لیکن پس از چندی به فرمان فرماندار دستگیر شده به عنوان "روستایی شورشی" روانه زندان شوشی می شود. یک سال و نیم بعد در پی انقلاب فوریه آزاد می شود و به روستای خود باز می گردد و به فعالیت های خود می پردازد و در آن روزهای سخت ارمنیان آرتساخ، جوخه های سازمان می دهد و سلاح هایی که نزد مردم نگهداری می شد گردآوری نموده به امر تمرینات نظامی همت می گمارد و زمانی که از نفوذ ترکان از سمت اقدام به قریباغ آگاه می گردد با جوخه خود به یاری مدافعان **اسکران** می شتابد، در همین جا با **ساغاتل گاسپاریان** اهل **وارتاشن** آشنا می شود. وی که تازه از جبهه جنگ اول جهانی بازگشته بود خانه و کاشانه خود را در ویرانی می یابد، ترکها همه چیز را با خود برده و تمام اعضاء خانواده اش را از دم تیغ گذرانده بودند. او قسم یاد می کند انتقام خون آنها را بگیرد لذا با آگاهی از حملات ترکان بر قریباغ خود راهی آن سامان می شود. اسلانیک و ساغاتل در کنار یکدیگر در سنگرهای اسکران می جنگند لیکن پس از سقوط اسکران، اسلانیک با جوخه خود به دیزاک بر می گردد و آماده مبارزات جدیدی می شود. اسلانیک توجه آرتم لالایان فرمانده نظامی دیزاک را که از فدائیان قدیمی بود و در انقلاب ایران شرکت نموده بود، جلب می کند لذا لالایان با انتصاب او به عنوان فرمانده یکی از جوخه ها وی را مامور درهم کوبی سپاه ترک-تاتار وارد شده به واراندا می کند.

^۱ ماتناداران (کتابخانه کتب خطی ملی ارمنستان)، آرشیو نویسندگان، شماره (۱۲) ۲۴۰،

فهرست ۲۴، سند ۲۹ ص. ۱۶۰ (از این پس ماتناداران)

^۲ - همانجا

قول داده شده بود که مسئله ارمنیان و قراباغ در دستور کار کنفرانس صلح پاریس قرار گیرد و بعدها فرماندهی انگلیس بارها با فریب و حيله به این امر اشاره می‌کند و به اهالی قراباغ امیدواری می‌دهد که کنفرانس صلح مسئله درخواست به حق الحاق قراباغ به ارمنستان را حل خواهد کرد در حالی که نیک می‌دانست این کنفرانس هرگز نه کلاً مسئله ارمنی و نه مسئله قراباغ را حل و فصل نخواهد کرد.

در این روزها، در نوامبر ۱۹۱۸، ژنرال آندرانیک بنا به درخواست اهالی قراباغ با سپاه خود راهی قراباغ می‌شود و از **زابوخ** گذشته جاده شوشی را باز می‌کند. لیکن در روستای **آودالار** تلگراف تاسون را برای توقف حرکت سپاهیان به او تسلیم می‌کنند. سربازان قراباغی سپاه از آندرانیک می‌خواهند وارد شوشی شده انگلیسیان را در برابر عمل انجام شده قرار دهد لیکن آندرانیک با توجه به اوضاع پیچیده موجود تصمیم می‌گیرد محتاطانه عمل کند.

روز بعد، فرستادگان نظامی آنتانت نزد آندرانیک آمده نامه تاسون را تسلیم وی می‌کنند. استاندار انگلیسی در نامه خود تهدید می‌کند که اگر فرمانهای من را اجرا نکنید، خود مسئول خونریزی‌های ناشی از عملیات خود خواهید بود. امتناع شما در اجرای فرمان من مسلماً روی مسئله ارمنیان که در کنفرانس صلح مطرح خواهد شد اثر خواهد گذاشت...^۸

ژنرال آندرانیک در نامه‌ای که برای تاسون ارسال می‌کند توضیح می‌دهد که عزیمت او به شوشی دلایل قوی و مهم دارد، زیرا تقریباً یک سال است که تاتارها ارتباط قراباغ و زانگور را قطع کرده‌اند. در دره میان رودهای **زابوخ** و **هاگارا** اجساد چند صد نفر سربازانی افتاده است که از جبهه جنگ و از طریق زانگور به قراباغ باز می‌گشتند. در طول ماه‌های ژوئیه و اوت هزاران پناهنده ارمنی ترکیه که می‌خواستند در قراباغ اسکان یابند بطور وحشیانه‌ای کشته شدند. ویرانی تعدادی روستاهای ارمنی از جمله **قره قشلاق**، ترک تازی‌های بی وقفه، چپاول و کشتار ارمنیان زانگور توسط تاتارها که امکاناتی برای بازگشت به میهن خود قراباغ نداشته و در زانگور مانده بودند، و سرانجام، رفتار وحشیانه آذربایجانی‌ها در قبال ارمنیان قراباغ، همه و همه این مسایل باعث شدند من دو منطقه را به یکدیگر مرتبط سازم.^۹

به درخواست فرستادگان نظامی، آندرانیک به گوریس باز می‌گردد در حالی که معتقد بود از نیمه راه بازگشتن او باعث تألم روحی آرتساخی‌ها می‌شد لذا طی فرمانی از زحمتکشان آرتساخ می‌خواهد که آرامش را حفظ کنند. او می‌خواست چنین معتقد باشد که آرتساخ و نیز سایر سرزمین‌های غصب شده به ارمنستان باز گردانده می‌شوند و ملت ارمن آرامش خیال خواهد یافت. این ساده لوحی بود یا نقصان تجربه دیپلماتیک؟ مشکل می‌توان پاسخ داد لیکن این امر گواه است که پس از بازگشت آندرانیک به گوریس، مساواتی‌ها و افسران ترک پناهنده به آذربایجان فعال تر شدند و به رهبری آنها عناصر تنگ نظر تاتار حملات شدیدی بر روستاهای ارمنی تدارک می‌دیدند و اهالی را مورد چپاول و کشتار قرار می‌دادند. آنها دست به ویرانی روستاهای دیزاک، **آرپا-گیادوک**، **تز-خاراب**، **اسپیتاکاشن**، **پتروساشن**، **خزایرد**، **دودوکچی**، **خانزاور**، روستاهای واراند؛ **چار تار**، **ماشادیشن**، **سوس** و روستاهای دیگر زدند و فرماندهی انگلیس در قبال تمام این وقایع چشم‌ها و گوش‌های خود را بسته بود، زیرا چنانکه **لئو** مورخ ارمنی‌نویسته است: "او برای فروختن قراباغ و زانگور به آذربایجان با مساواتی‌ها به معامله پرداخته بود."

همانگونه که اشاره شد، اشغالگران انگلیسی نیز مانند ترکها به واگذاری آرتساخ به آذربایجان تمایل داشتند. اهالی آرتساخ این خواست نا به حق آنان را نمی‌پذیرفتند و فرماندهان نظامی قراباغ در ۳۰ دسامبر ۱۹۱۸ نامه‌ای خطاب به شورای ملی ارمنی باکو ارسال می‌کنند که در آن آمده بود به دومین هیئت انگلیسی که وارد آرتساخ شده است چنین اعلام کرده‌اند: "ملت ارمنی قراباغ دولت آذربایجان را نه حالا و نه در آینده نمی‌تواند به رسمیت بشناسد. ما برای این کار با ترکها نجاتگیده‌ایم... ما تا امروز استقلال خود را حفظ کرده ایم و معتقدیم که پس از ورود انگلیسیان وضعیت سیاسی و اقتصادی ما باید بهبود یابد زیرا ما همیشه خود را هم پیمان آنها دانسته‌ایم و از فرمان ژنرال تاسون تأسی جسته جنگ را متوقف کرده‌ایم لیکن چنانکه پیاداست هیئت فرستاده شده به اینجا حل و فصل مسایل موقت سیاسی را امکان پذیر نمی‌یابد و آن را به تاسون موکول می‌کند"^{۱۰} سپس با افتخار می‌نویسد که بگذارد ژنرال انگلیسی بداند که ارمنیان قراباغ "برای به رسمیت نشناختن حکومت آذربایجان با ستمگری‌های سپاه ترکیه مقابله کرده‌اند" و این که دوست ما انگلیس نباید ما را مجبور به اطاعت از آن (آذربایجان) کند، این امر برای ما ... نه تنها مسئله حیثیت بلکه مسئله موجودیت فیزیکی است که برای آن خون ریخته‌ایم." فرماندهان نظامی نیز با ابراز خواست‌های به حق هم میهنان خود، نامه خود را سخنان زیر به پایان می‌برند: "بخشی از ملت ما لخت و گرسنه و محروم از تمام امکانات مادی است... آنها حاضرند این فداکاری را در آینده نیز انجام دهند، تنها اگر هیچگونه سلطه ترکی بر کوه‌های قراباغ آزاد سایه نیفتد." سپس درخواست می‌کنند تا به تاسون بفهماند که "در طول یک سال مبارزه برای آزادی، اهالی قراباغ نمی‌توانند هنگام پدیداری آفتاب عدالت زیر سلطه حکومت آذربایجان بروند"^{۱۱}.

خبر ورود دشمن به واراند سربعا در سراسر قراباغ می‌پیچد و نیروهای رزمی مردمی در روستاها و نواحی تشکیل می‌گردند. ساکنان روستاهای **آوتاشن**، **سغناخ**، **خاچماچ**، **تاغوارد**، **ساروشن**، **غاواخان**، **مسمنا**، **هاغورتی**، **مشک آباد**، **چار تار**، **سوس**، **کرت**، **کارهونج**، **ماشادیشن** (اکنون **کلخوزاشن**)، **خرخان**، **هرهر**، **سواوتغ**، **سختوراشن**، **ماواس** و دیگر روستاهای واراند به پا می‌خیزند. در وهله نخست آنهایی سلاح به دوش می‌گیرند که در جنگ جهانی اول شرکت داشته و در **سردارآباد**، **آپاران**، **قره کلیسا** و در سپاه آندرانیک جنگیده بودند.

نیروهای رزمی مردمی که حدود ۲۵۰ نفر بودند، در تپه‌های غربی **ماشادیشن** و ارتفاعات دره میان غاواخان و مسمنا موضع می‌گیرند. یک جوخه دیگر نیز جاده منتهی به دره **آماراس** در جنوب مسمنا را سد می‌کند. راه‌های مواصلاتی شوشی نیز مسدود می‌گردند. **آبراهام کیسیبیگیان** یکی از آگاهان این رویدادها چنین تشریح کرده است: ((هنگ ترکی-آذری دست به یایگیری می‌زند، آنها پرندگان را سر می‌برند، زنبورداری‌ها را ویران می‌کنند و دست به هتک حرمت می‌زنند. سربازانی که در چند صد قدمی منتظر روشن شدن هوا بودند در جریان این وقایع فرار می‌گیرند^{۱۲}.

ارتفاعات **مسمنا** صبح روز ۱۸ اکتبر غرق در مه بود. ترکها با اطلاع از محاصره خود تصمیم می‌گیرند به سمت مشک آباد- چارتار بروند و از آنجا راهی کاریاگینو گردند. آسلازیک با بیش از دو سئتم رزمنده خود به اینجا می‌رسد و در مقام فرماندهی کل، نیروهایش را چنان به صف می‌کند که دشمن امکان شکستن حلقه محاصره را نداشته باشد.

هاروتیون تومیان رئیس وقت امور نظامی شورای ملی قراباغ چنین بیان می‌کند: "ترکها و تاتارها صبح زود از روستا خارج شده به سمت جاده نزدیک دره می‌روند و در همین لحظه باران گلوله بر روی آنها بارین می‌گیرد"^{۱۳}. دشمن با سماجت به مقاومت می‌پردازد لیکن آسلازیک سنگر به سنگر رفته به رزمندگان روحیه می‌بخشد. تمام طول روز صدای آتشباری‌ها قطع نمی‌شود. رزمندگان مردمی تدریجاً حلقه محاصره را تنگ تر می‌کنند و دلاورانه به جنگ ادامه می‌دهند. **سمبات** و **هاروتیون قهرمانیان** برادران اهل **کارهونج** در کنار هم به شهادت می‌رسند در حالی که حتی یک قدم عقب نشینی نکرده و راه گریز دشمن را سد کرده بودند. (بر روی سنگ قبر مشترک این برادران واقع در گورستان روستای کارهونج ناحیه مارتونی قراباغ کوهستانی چنین حک شده است: "ما به خاطر آزادی ملت به شهادت رسیدیم").

نبرد تا زمان تاریک شدن هوا ادامه می‌یابد و سرانجام ارمنیان موفق می‌شوند سپاه ترکها را در هم بکوبند: "تنها تعداد کمی از عساکر موفق می‌شوند به نحوی جان سالم به در ببرند... به زحمت ۶۰ نفر نجات می‌یابند.

پیروزی درخشان نبرد **مسمنا** به اهالی قراباغ روحیه و الهام می‌بخشد و زمانی که فرماندهی ترکها چند روز بعد جوخه جدیدی متشکل از ۷۰۰-۶۰۰ نفر عسکر به واراند اعزام می‌کند، آنها شتابان به سوی شوشی می‌گریزند و هنوز به **توناواز** (روستای **کارمیر** فعلی) نرسیده اعلام می‌کنند که ارمنیان همه راه‌ها را بسته‌اند، بنابراین ترکها و اراذل تاتار اجباراً از قراباغ دور می‌شوند.

همه جا دربارہ آسلازیک قهرمان مسمنا صحبت می‌شد و در مدح او آواز می‌خواندند. او از سوی شورای ملی ارمنی قراباغ و فرماندهی کل مورد ستایش و تقدیر قرار می‌گیرد. او پس از بازگشت به دیزاک کار دشوار حفاظت از روستاها و مرزهای جنوب خاوری را به عهده می‌گیرد. هاروتیون تومیان اضافه می‌کند: "او اغلب برای کسب اطلاعات مربوط به رویدادهای شهر به شوشی می‌رفت..."^{۱۴}.

دفاع از مردم و میهن بالاترین و ارزشمندترین چیز برای آسلازیک مورادخانیان بود و در برابر خاطیان و سوءاستفاده کنندگان قاطعانه عمل می‌کرد و به همین علت نیز توطئه‌هایی برای او چیده شد. در یکی از روزهای بهار ۱۹۱۹ که آسلازیک از **هادروت** راهی ده شده بود به ضرب گلوله خائنه به شهادت می‌رسد. **لئوئید هوروتس** داستانی تحت عنوان "آسلان شجاع و فرزندش" به قهرمان مسمنا پیشکش کرده است. اهالی آرتساخ تصمیم گرفته‌اند مجسمه یادبودی برای نبرد قهرمانانه مسمنا برپا سازند.

جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۸ به پایان رسید و انگلیسیان جانشین ترکهای مغلوب در ماوراء قفقاز شدند و نمایندگان فرماندهی آنتانت وارد باکو گردیدند. ژنرال **تاسون** انگلیسی به عنوان استاندار باکو تعیین شد. مهمترین مسئله اینان، تصاحب نفت باکو، ایجاد سلطه امپریالیسم انگلیس در ماوراء قفقاز و تبدیل آن به پایگاه استراتژیک مبارزه در برابر روسیه انقلابی بود. حکومت مساواتی آذربایجان به سر فرماندهی انگلیس قول در اختیار گذاشتن ۴۵۰۰ سرباز را برای جنگ با بلشویکها داده بود. نیروهای انگلیس پس از چندی تمام ماوراء قفقاز را در دست خود گرفتند و رهبری حیات اقتصادی و سیاسی منطقه را به چنگ آوردند. در این زمان ۳۰ هزار سرباز و افسر انگلیسی در ماوراء قفقاز مستقر بود و فرماندهی انگلیسیان با استقبال از امیال و آرزوهای مساواتی‌ها و با پیروی از الگوی ترکها، شناسایی آذربایجان را از ارمنیان قراباغ خواستار شد و برای مقابله با مقاومت منتظره به کلیه وسایل ممکن متوسل گردید.

^۳ آرشیو دولتی، فایل ۲۱۴، لیست ۱، دفتر ۳۴، سند شماره ۷۴

^۴ - ماتناداران، ص ۱۶۰

^۵ همانجا

^۶ همانجا، بخش ۲، شماره ۴۷.

^۷ - نگاه کنید به آرشیو دولتی، فایل ۳۷۰، لیست ۱، دفتر ۴۰، سند شماره ۱۱

^۸ آرشیو دولتی، فایل ۳۷۰، فهرست ۱، دفتر ۳۹، سند شماره ۲.

^۹ - همانجا، ۵۲ شماره ۱ الف.

^{۱۰} آرشیو دولتی، فایل ۲۲۳، لیست ۱، دفتر ۷۵، سند شماره ۵.

^{۱۱} همانجا.